

Oud Woudenberg is een uitgave van Stichting Oud Woudenberg voor donateurs. De stichting is opgericht op 15 december 1955 en heeft als doelen:

- 1. Het verzamelen en tentoonstellen van voorwerpen van oudheidkundige aard,*
- 2. Het verhogen van de kennis van de geschiedenis,*
- 3. Het naspeuren van de zeden en gewoonten in heden en verleden, betrekking hebbend op of gevonden in de gemeente Woudenberg en omgeving.*

Bestuur: J. de Kruijff, voorzitter
O.G.A. Honders, secretaris
H. Schouten, penningmeester
J. van Egdom, W. de Greef, P.D. de Kruif, M. de Man,
A. Robbertsen-Moesbergen, C.Ph. Roodnat, leden

Telefoon: (033) 286 36 49 (secretaris)
(033) 286 33 99 (oudheidkamer, tijdens openstelling)

E-mail: mail@oudwoudenberg.nl

Website: www.oudwoudenberg.nl

Postadres: Postbus 2, 3930 EA Woudenberg

Oudheidkamer Dorpsstraat 40d, 3931 EH Woudenberg (2e etage Cultuurhuis)

Geopend: -vanaf 1 april: maandag 13.30-16.00u, dinsdag 10.00-12.30u
woensdag 13.30-16.00u, vrijdag 18.30-20.30u
-groepen op afspraak

De onderzoekskamer is voorlopig alleen op maandagmiddag geopend.

Donatie: vanaf € 12,50 per jaar, waarvoor u een acceptgiro ontvangt

Giften: zijn welkom op rekening 3724.34.401

Legaten: bij testament zullen met erkentelijkheid worden geaccepteerd

Stichting Oud Woudenberg is erkend als Algemeen Nut Beogende Instelling (ANBI). Donatie en giften zijn fiscaal aftrekbaar en legaten zijn voor de stichting vrij van successierecht.

Redactie: P.D. de Kruif
H.G. Moesbergen
W. de Greef, eindredactie en vormgeving

Oplage: 850

Verschijsing: 4x per jaar of 3x per jaar + 1x De Klapperman (=themanummer)

Druk: Woudenbergse Drukkerij BV, Woudenberg

ISSN: 1571-456X

Inhoud

1. Woord vooraf	2
2. Woudenberg: het landschap ordenen en beheren (1978)	3
3. Woudenberg in de landelijke dagbladen 1939-1945	15
4. Voortgang verhuizing Oudheidkamer naar Cultuurhuis	21
5. <i>Reis door de tijd en Woudenberg op de kaart</i>	24
6. Lezing over buitenplaatsen	24

1. Woord vooraf

Voor u hebt u het eerste nummer van *Oud Woudenberg* van 2012.

Het hoofdartikel heet: 'Woudenberg: het landschap ordenen en beheren'.

Het is geschreven door fysisch-geograaf Peter Veen in 1978.

Het artikel stond vermeld als literatuurverwijzing in een boek.

Onderzoek bracht aan het licht dat het ging om een manuscript, dat nog niet gepubliceerd was. Na wat zoeken op internet vond ik uiteindelijk de auteur, waarmee ik contact opnam. De heer Veen kon zich nog vaag herinneren het ooit geschreven te hebben. Hij had het niet bij de hand, maar beloofde contact op te nemen zodra hij het in zijn uitgebreide archief tegen zou komen. Maanden verstreken totdat een enveloppe van de heer Veen op de deurmat viel. Deze bevatte kopieën van het bedoelde manuscript. Hierna heb ik alle geschreven tekst op de computer ingetikt. Hierop is een enkele redactionele aanpassingen ter verduidelijking gemaakt.

De bijbehorende kaarten en schema's werden ingescand. Geschreven tekst in een aantal afbeeldingen is vervangen door getypte tekst. Hierna is het geheel opgemaakt en aan Peter Veen toegezonden. Hij was blij ververst dat na zoveel jaren deze pennenvrucht toch nog in druk zou verschijnen om zo onder de aandacht van een breder publiek te worden gebracht.

Bestuurslid Mees de Man is in de archieven van de Koninklijke Bibliotheek in Den Haag gedoken. Hij heeft opgezocht wat er in landelijke dagbladen over Woudenberg te vinden is. Hij behandelt hierbij in enkele afleveringen de periode 1939-1945.

Hierna vertelt voorzitter Johan de Kruijff u over de voortgang van de verhuizing van de Oudheidkamer van de Schoolstraat naar het Cultuurhuis aan de Dorpsstraat.

Dan is er aandacht voor de inrichting van de nieuwe Oudheidkamer en de vele digitale informatiemogelijkheden.

En tenslotte volgt er een uitnodiging voor het bijwonen van een lezing over buitenplaatsen in het Cultuurhuis op 11 april.

Wim de Greef, eindredacteur

2. Woudenberg: het landschap ordenen en beheren (1978)

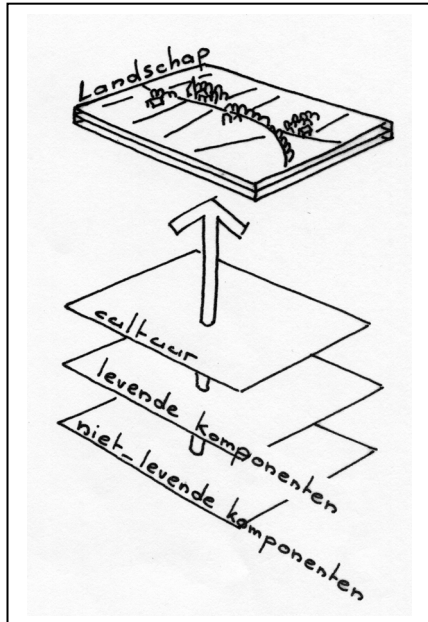
Inleiding

Het landschap is op meerdere manieren te benaderen:

- vanuit de ecologie
- vanuit de cultuurhistorie
- vanuit de belevingskarakteristiek
- vanuit een oogpunt van geschiktheid van een gebied voor de agrariër

Bij deze benaderingen spelen steeds een rol:

bodem, water, reliëf, plant, dier en mens.

De opbouw van het landschap.

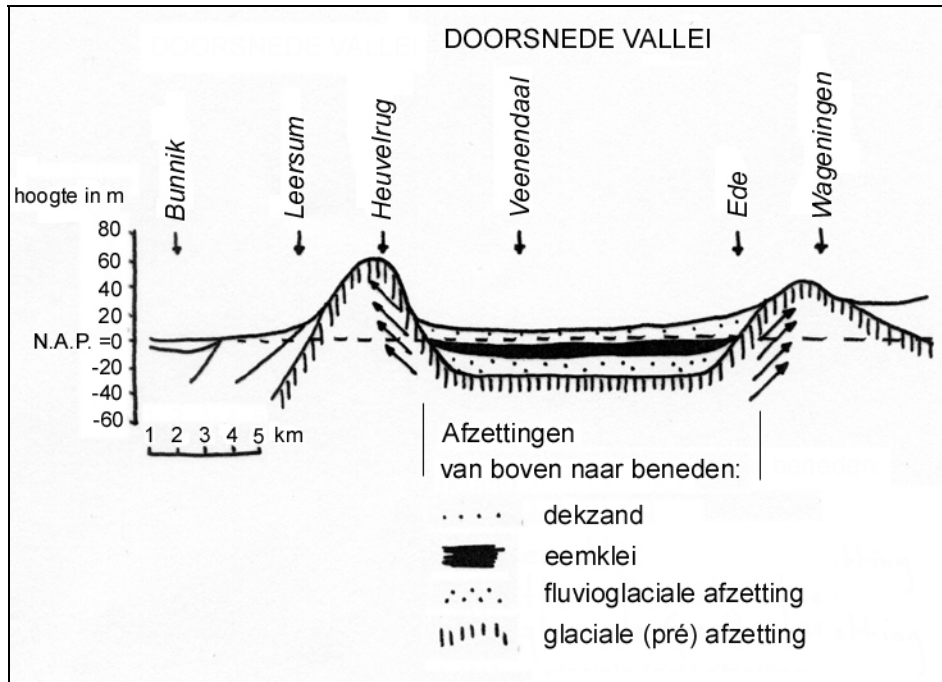
Het landschap in Woudenberg weerspiegelt een samenspel van deze elementen.

Dat begon al eeuwen geleden: op de Heuvelrug groeide een droog eikenberkenbos. Vervolgens kapte de mens dit bos en vormde heidevelden en akkers. In de Vallei was van nature een nat broekbos. In dit gebied ontstonden naast landgoederen geïsoleerd liggende boerderijen. De boeren gebruikten de nattere stukken als grasland en de drogere als akkerland. De percelen werden gemarkeerd met houtwallen, singels en bosjes. Op deze wijze bleef het kleinschalige karakter van de Vallei behouden: grote variatie in bodemtypen resulteerde in een grote variatie in bodemgebruik.

Op dit moment is de variatie in gebruiksvormen duidelijk afgenomen: veel houtwallen en bosjes zijn geroid; akkerland werd grasland; heide en hakhout op de Heuvelrug werden naaldbos. Daarnaast neemt de druk van de mens op het gebied zeer toe. Er worden veel huizen gebouwd, wegen aangelegd en opstallen voor agrarische bedrijfsvoering gebouwd. De vraag is hoe dit veranderende landschap doeltreffend geordend en beheerd moet worden.

Bodem en water

De Gelderse Vallei ligt ingeklemd tussen de Utrechtse Heuvelrug en het Veluwe-massief. Het hoogteverschil bedraagt enkele tientallen meters. Dit alles is het gevolg van de enorme kracht van het landijs. Een gigantische ijslob vulde dit dal geheel op en perste de dalwanden opzij. Gedurende warmere tijden stegen de zeeën en kwam de Vallei onder water te staan. Een kleilaag zette zich toen af: de zogenaamde Eemklei. Later werd de Vallei verder opgevuld met zanden. Enkele hogere heuvels - de Emmikhuizenberg en de Vendel - blijven boven het dekzand uitsteken. In vroegere tijden ontwikkelde zich in de Vallei op vele plaatsen veen. Dit veen is op de meeste plaatsen afgegraven: een dunne zandige veenlaag blijft dan over.

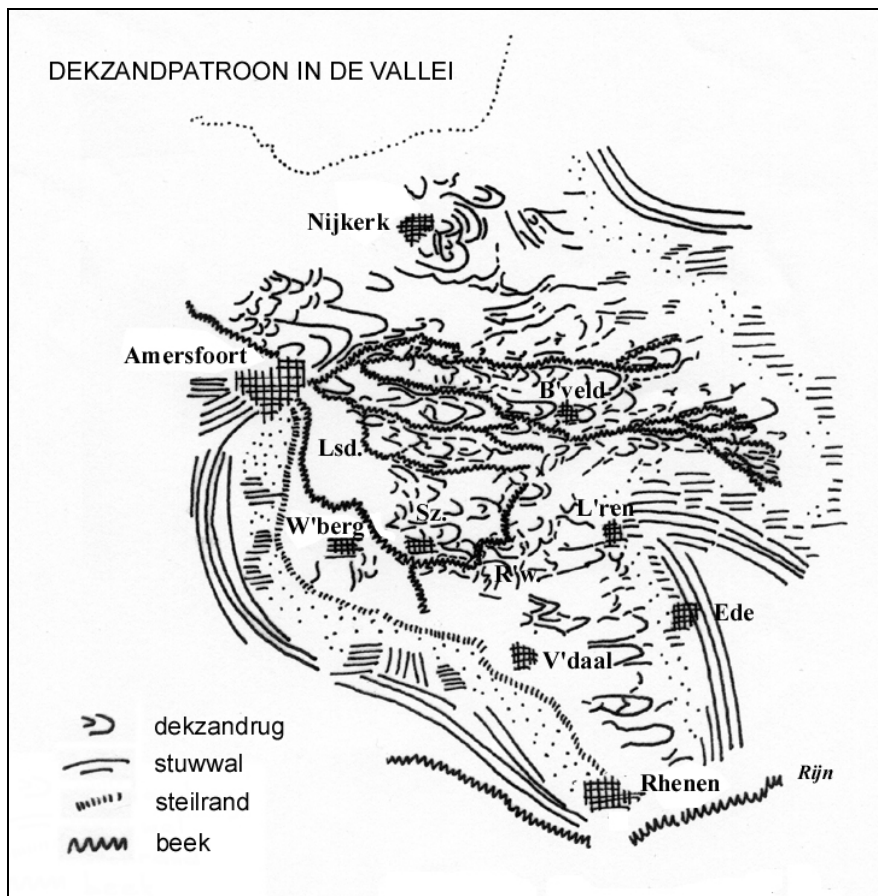

Doorsnede van de Utrechts-Gelderse Vallei tussen Bunnik en Wageningen.

Op basis van het dekzand-microreliëf¹ ontstond een zeer afwisselend landschap. De beken spelen hierbij een belangrijke functie. Aan de voet

¹ microreliëf = kleine hoogteverschillen over een korte afstand. (red.)

van de stuwwallen ontstonden veel bronnen door uittredend bodemwater. De beekjes - Lunterse beek, Gooswilligenbeek, Dashorsterbeek, Moorsterbeek, Huigenboschbeek - stromen af in noordwestelijke richting. Uiteindelijk vloeien ze samen in de Eem. Recentelijk is het Valleikanaal gegraven (1937-1949), dat aan de overlast van water resoluut een einde maakte. Ook zijn de beken inmiddels gekanaliseerd; de Barneveldse beek is enkele jaren geleden nog op de schop geweest². Door het kanaliseren zijn de gevarieerde beekbegeleidende begroeiingen zo goed als verdwenen³.

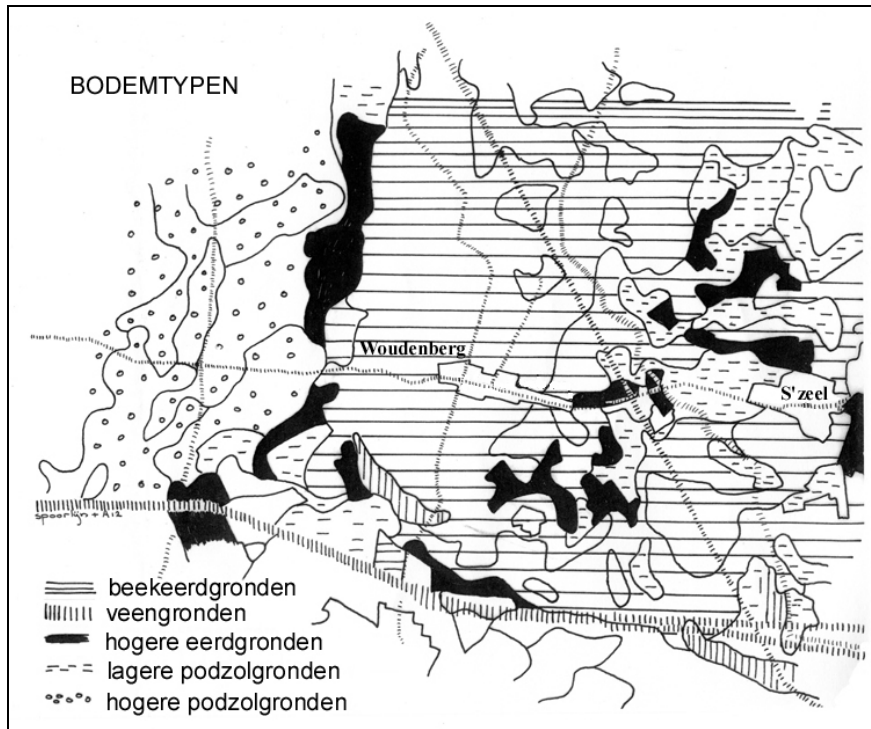
Dekzandpatroon en bekenstructuur in de Utrechts-Gelderse Vallei.

² Nu weer een omgekeerde ontwikkeling! (red.)

³ Nu is weer het besef doorgedrongen, dat dit waardevolle elementen zijn. (red.)

Involed van de mens op de bodem

De mens heeft veel invloed uitgeoefend op de bodem. Zijn cultuurmethoden hadden tot gevolg dat plaatselijk een zogenaamd cultuurdek ontstond. Door eeuwenlange bemesting met mest uit de potstal⁴ op de hogere zandruggen zien we thans de vruchtbare hogere eerdgronden⁵: zeer goede akkerbouwgronden. Op de lagere zandgronden ontstonden beek-eerdgronden. Deze gronden ondervinden veel invloed van het bodemwater: op veel plaatsen kan men in de bodem roestplekken (gleyverschijnselen) tegenkomen die duiden op een fluctuerende grondwaterstand. Tussen de hogere eerdgronden en de lagere beek-eerdgronden vindt men (veld)podzolgronden⁶ met sterk wisselende grondwaterstanden.

Bodemtypen in en rond Woudenberg.

⁴ Een potstal is een stal waarin de mest wordt opgepot. (red.)

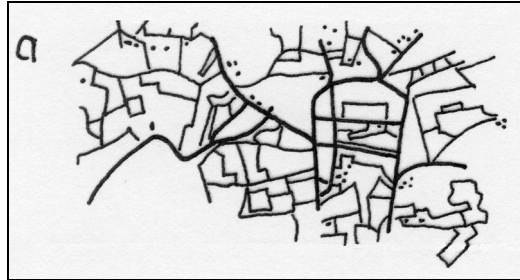
⁵ Eerdgronden zijn gronden met een humeuze bovenlaag als gevolg van eeuwenlange bemesting.

⁶ Podzolgronden zijn gronden met een grijze uitspoelingslaag vlak onder het oppervlak.

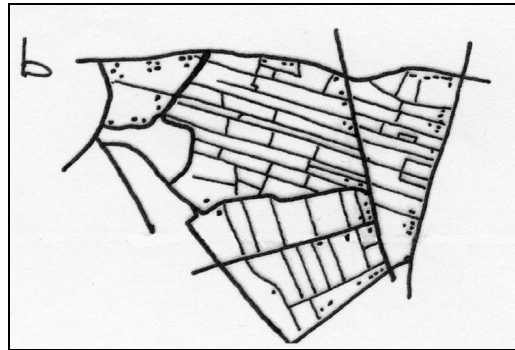
De diepte van het grondwater onder het maaiveld is als volgt over de bodemtypen verdeeld:

- enk-eerdgronden: >40-80 cm
- lagere podzolgronden: >30-80 cm
- beek-eerdgronden: >10 cm
- veengronden: >10 cm
- hoge podzolgronden: >80 cm

Bij het in cultuur brengen van dit gebied heeft men de ontginningssystemen afgestemd op de eigenschappen van het bodemtype. Hierdoor is in de Vallei een grote afwisseling in verkavelingstypen te onderkennen:

a: op de dekzandruggen en omgeving een onregelmatige blokverkaveling,

b: op de beek-eerdgronden een verkaveling van opstreckende heerden (slagen)⁷.

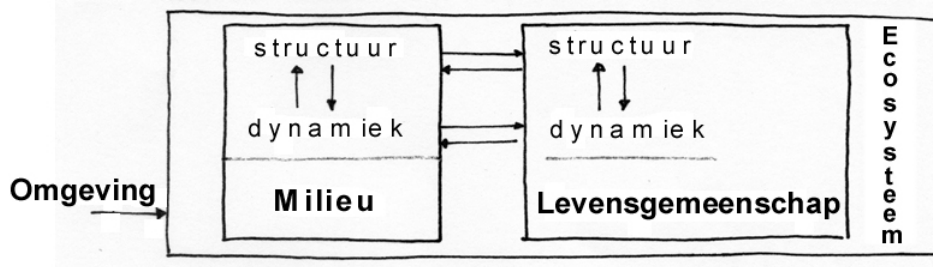
⁷ Opstreckende heerden of slagen: langgerekte ontginningstroken. (red.)

Ecologie

Planten, dieren en mensen zijn te beschouwen als uiterst ingewikkelde levensgemeenschappen. Deze staan niet op zichzelf. Zij zijn onderdelen binnen het geheel van gecompliceerde ecosystemen⁸.

Een ecosysteem vatten we op als een in de loop der tijden aan de aardoppervlakte tot ontwikkeling gekomen netwerk van relaties (structuren, gedragingen, functies, wetmatigheden) tussen een levensgemeenschap en het haar omringende niet-levende milieu. Het milieu bestaat uit bodem, water, lucht etc.

Een dergelijk ecosysteem laat zich als volgt uitbeelden:

In dit geheel speelt de dynamiek in de ecosystemen een belangrijke rol. Vooral de mens is in staat door middel van ingrepen veel dynamiek in de systemen te brengen. Dit heeft tot gevolg dat de variatie aan organismen in de systemen vermindert. Overblijvende organismen breiden zich dan (sterk) uit.

Bekijken we tegen deze achtergrond het landschap in Woudenberg dan valt het op dat de variatie anno 1850 thans beduidend achteruitgegaan is. De fijnkorrelige opbouw hield toen in dat de rijkdom aan bijvoorbeeld planten en dieren groot was. Het landschap was opgebouwd uit beken, loofbossen, door houtwallen omgeven cultuurland, vochtige heidevelden, vennen, veentjes en kleinere zandverstuivingen. Bekendheid met het landschap van toen geeft vingerwijzigingen voor behoud en herstel van landschapselementen. Helaas zijn niet alle, vroegere elementen te herstellen (vennen en veentjes bijvoorbeeld).

⁸ Ecosysteem is een afkorting van ecologisch systeem. (red.)

Ecologische betekenis van het gebied

Begroeiing

De bossen bestaan grotendeels uit bossen op drogere gronden: naaldbos en droog eikenbos. Het zijn vaak soorten arme bossen. Plaatselijk kan in de bossen een goed ontwikkelde moslaag groeien (kussentjesmos bijvoorbeeld.)

De houtwallen markeren de perceelsvorm op de beek-eerdgronden (vochtig). Het meer of minder ontwikkelde elzen-vogelkerstype is het meest algemeen. In de kruidlaag groeien onder meer bloedzuring, vrouwtjesvaren, heksenkruid, bosandoorn, koekoeksbloem, hop, Gelderse roos, robertskruid, kleefkruid, elzenzegge, wijdarige zegge en brede/smalle stekelvaren. De wallen zijn veelal gereduceerd tot enkele rijen, veelal geëxploiteerd als hakhout/knotbomen.

De weilanden omvatten intensief gebruikte wisselweiden, die begroeid zijn met Engels raaigras en veldbeemdgras. Het zijn zeer soortenarme graslanden. Zeer plaatselijk zijn restanten kamgrasweiden aanwezig met soorten als herfstleeuwentand, gewone witbol, reukgras en veldzuring, scherpe boterbloem, timotheegras. In enkele laagten zijn restanten van een dotterbloemvegetatie met echte koekoeksbloem, veldrus en watermuur.

In de sloten zijn twee begroeiingstypen te onderscheiden: in de sloten nabij de Utrechtse Heuvelrug met waterviolier, en verspreid over het gebied langs de randen hogere begroeiingen met moerasspirea, grote valeriaan, kattestraat, melkeppe.

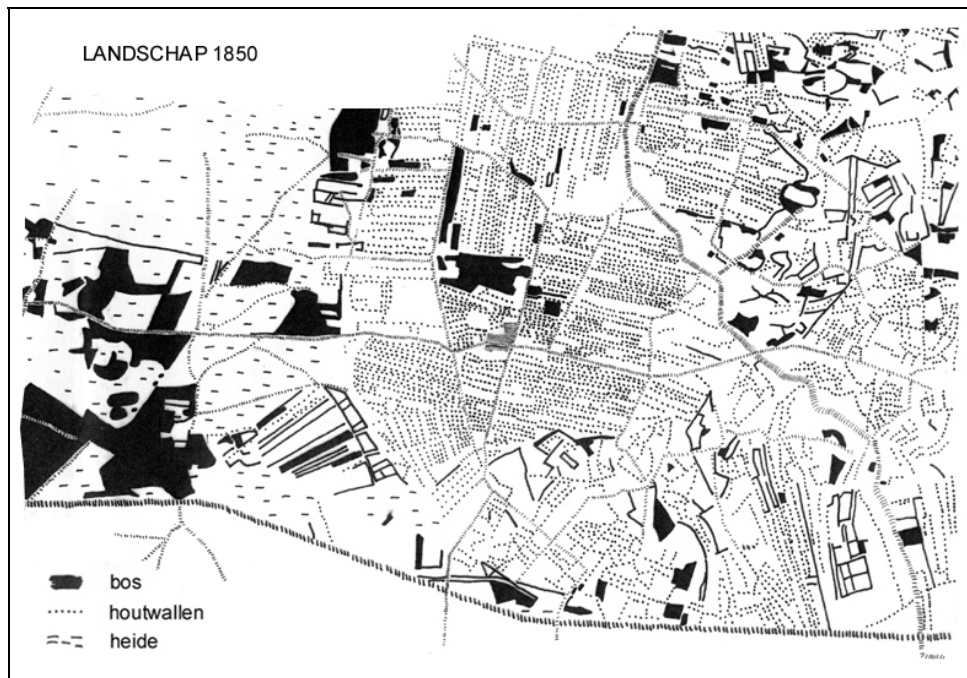
Langs wegbermen zijn vooral aan de oostkant schrale paashaver begroeiingen met muizenootje, vroegeling, vogelpootje, St. Janskruid en struisgrassen. Op enkele plekken staat blauwe knoop.

Dieren

De overgangszone van Heuvelrug naar Vallei herbergt zoogdieren, zoals waterspitsmuis en woelrat. Ook de ringslang komt in de zone voor.

De vogelstand in de Vallei omvat een groot scala van soorten.

Door veranderingen in het landschap zijn er echter meerdere soorten die zo goed als verdwenen zijn, zoals grauwe klauwier, paapje, grauwe gors, gele kwikstraat, roodborsttapuit. Ook watervogels, zoals watersnip, zijn achteruitgegaan.

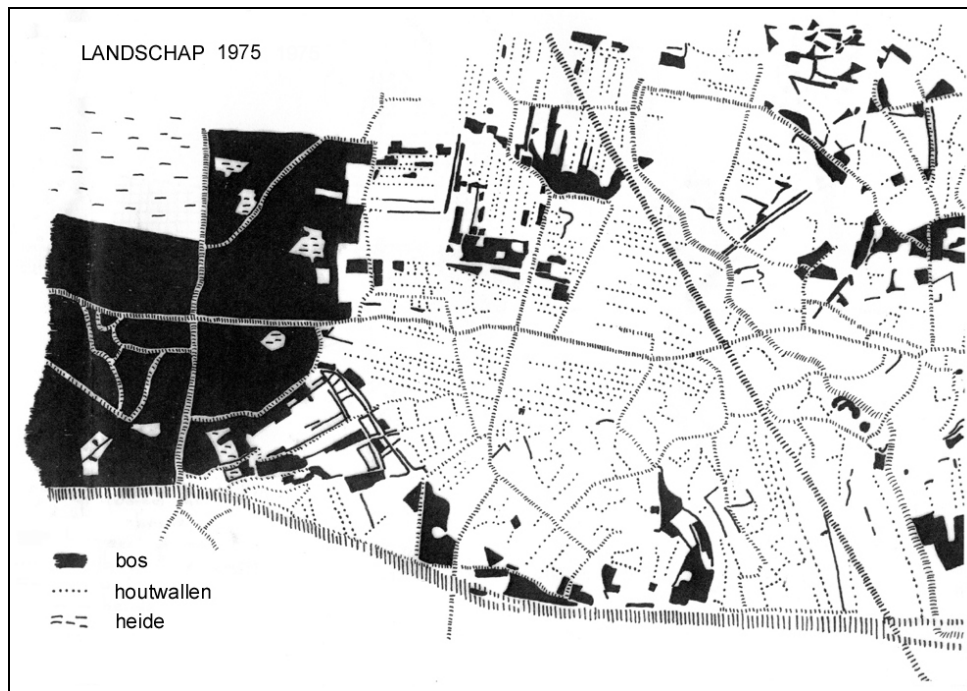
Landschap in en rond Woudenberg ca. 1850.

De roofvogelstand herstelt zich thans grotendeels. Ook in de Vallei blijken het aantal broedgevallen van buizerd en torenvalk toe te nemen.⁹ Voor de uilenstand geldt hetzelfde, zij het dat de kerkuil zeer beperkt voorkomt. Steenuilen nemen echter tamelijk toe.

Voor de landgoederen vervullen een belangrijke functie. De Boom, Rummelaer en Geerestein zijn te noemen, bijvoorbeeld voor bosuil, zomertaling, kleine bonte specht, nachtegaal, wielewaal, rietzanger, ransuil.

Buiten de broedtijd fungeert het gebied als pleister-c.q. doortrekgebied, voor ondermeer dodaars, velduil, smelleken, kramsvogels etc.

⁹ Tegenwoordig zijn meeuwen vaste bewoners geworden en sinds een tiental jaren aalscholvers die onder andere op lantaarnpalen langs de rondweg te zien zijn. (red.)

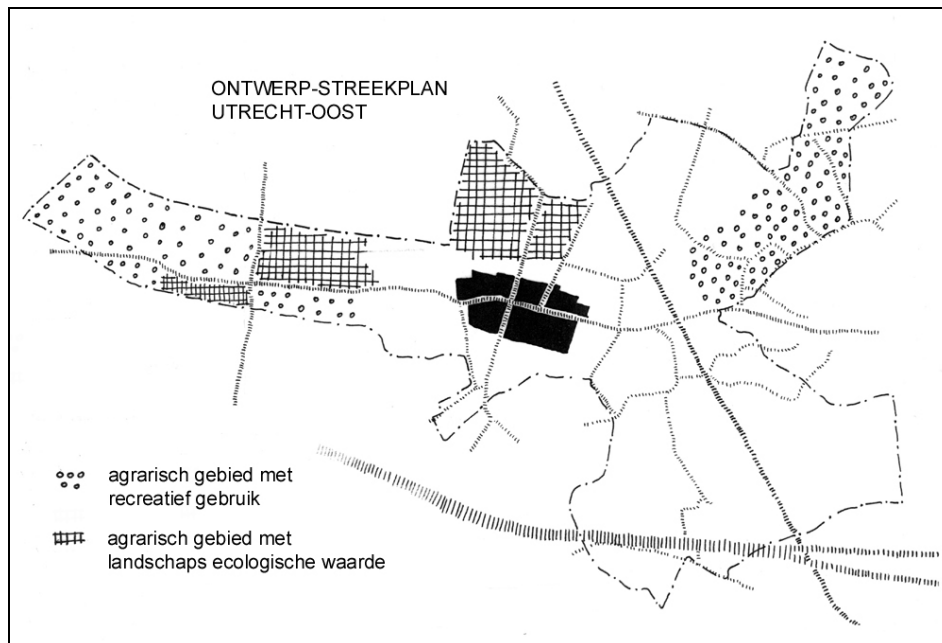
Landschap in en rond Woudenberg 125 jaar later in 1975.

Cultuurhistorie

De ontwikkeling van het landschap onder invloed van de mens laat zich aflezen aan het beeld van het landschap op dit moment.

Het grote beekdal van de Vallei was eertijds dicht begroeid met elzenbroekbos. In dit beekdal ontwikkelde zich het hoevenlandschap. Voor de Vallei gaat dit echter ten dele op: de verkaveling van de opstreckende heerden kan alleen maar planmatig zijn uitgevoerd. Dit in tegenstelling tot de individuele aanpak in het hoevenlandschap.

Vanuit cultuurhistorisch oogpunt is het belangrijk, dat verkavelingstypen gehandhaafd blijven. De kavelgrensbeplantingen zijn hierbij van essentiële betekenis. Verspreid over het gebied ligt het grootgrondbezit van de landgoederen. Juist hun ligging in de overgangszone maakt ze uniek.

Woudenberg in het ontwerp-streekplan Utrecht-oost ca. 1975.

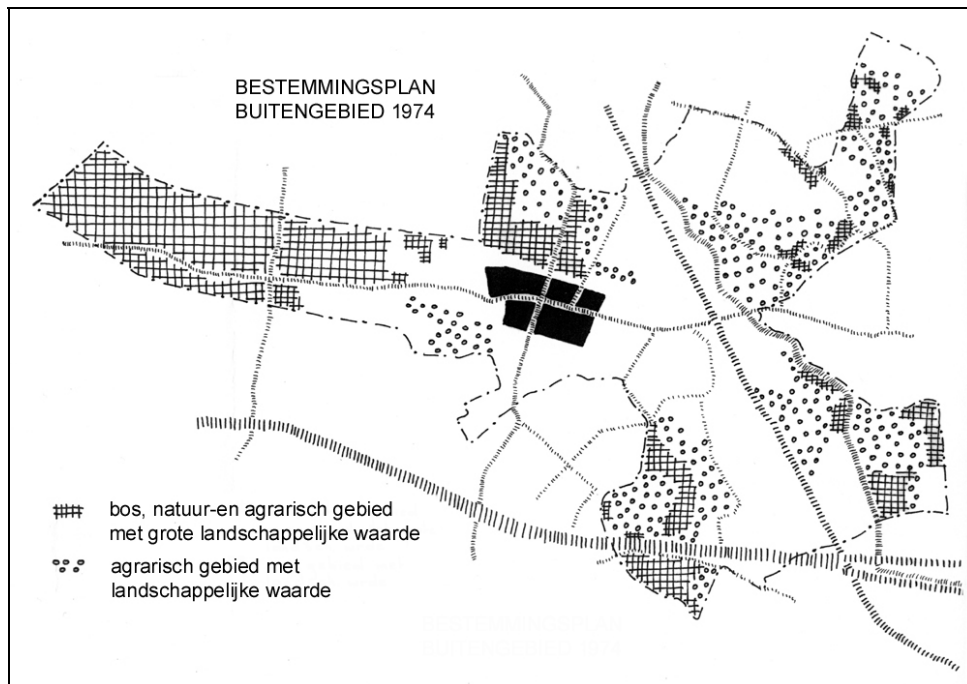
Ordenen bij wet

Vanuit de ordening van de ruimte, die de mens in de loop van de tijd heeft aangebracht, vindt thans vastlegging van die ordening in plannen plaats. De Wet op de Ruimtelijke Ordening (1965) noemt drie niveaus: het rijk, de provincie en de gemeente.

Het rijk maakt landelijke structuurvisies, die algemene uitgangspunten bevatten. Aan een Derde Nota Ruimtelijke Ordening wordt door haar gewerkt (delen 1,2,3 zijn al verschenen).

De provincie maakt streekplannen. Zij vormen het integratiekader voor allerlei ruimtelijke activiteiten. Het (ontwerp-)streekplan Utrecht-Oost geeft aan, dat voor grote delen van Woudenberg elke agrarische ontwikkeling in principe mogelijk is.

Op gemeentelijk niveau worden bestemmingsplannen gemaakt. Deze regelen de bestemming en het gebruik van gronden en opstallen. Door middel van een stelsel van voorschriften en aanlegvergunningen binden deze plannen de gebruiker van gronden.

Woudenberg bestemmingsplan-buitengebied 1974.

De relatie tussen natuur-en landschapsbehoud en andere grondaanspraken is een complex vraagstuk. De functionering van het begrip planschade is van veel belang. Concretisering hiervan wordt thans mogelijk gemaakt door beheers-en onderhoudsvergoedingen.

Het beheren van natuur en landschap vraagt diverse maatregelen. Gezien het wegvallen van 'oude' functies (geriefhout, hooiland) dient men zich af te vragen op welke wijze dit opgevangen kan worden. Het vrijwillig natuurbeheer speelt hierbij goed op in. Wil dit type beheer efficiënt uitgevoerd worden dan is een beheersplan voor de gehele gemeente noodzakelijk. Twee aspecten zijn te onderscheiden: Ten eerste onderhoudsmaatregelen, zoals knotten, heide schonen, sloten, afvoer gras van bermen en ten tweede aanleg (=herstel) van nieuwe elementen zoals houtwallen en erfbeplantingen. Een dergelijk landschapsplan dient door alle grondgebruikers aanvaard te worden.

Peter Veen

Naschrift van de auteur.

Bovenstaand verhaal is opgesteld in 1978 (ruim 35 jaar geleden!) en dus interessant uit een oogpunt van geschiedenis in het denken hoe met het landschap kan worden omgegaan. Veel kennis is er sindsdien opgedaan, denk ook aan de activiteiten van vrijwillig landschapsbeheer Woudenberg.

Over de auteur.

Peter Veen (1946) studeerde fysieke geografie aan de universiteit van Utrecht. Hij werkte bij de provincie Utrecht in de periode 1975-1992. Vanaf 1992 is hij betrokken bij projecten in Midden- en Oost-Europa om het EU-beleid voor natuur en landschap op te stellen (zie ook www.veenecology.nl). Bovenstaande artikel schreef hij in 1978 voor een cursus die hij gaf voor het Instituut voor Natuurbeschermingseducatie (IVN).

Naschrift van de redactie.

In de loop van de 20e eeuw was wateroverlast in de Gelderse Vallei het probleem dat definitief opgelost moest worden. Een grote sprong die hierbij werd gemaakt was de aanleg van het Valleikanaal in de jaren dertig. Kanalisering van diverse beken volgde in de decennia daarna. Met de afronding van de ruilverkaveling in 1969 was het afwateringsstelsel in en rond Woudenberg vervolmaakt.

In de jaren zeventig, toen iedereen droge voeten had, kregen vooral niet-direct betrokkenen de tijd zich bezig te houden met natuur-en milieu aspecten.

In die tijd is het bovenstaande verhaal geschreven.

Deze ontwikkelingen werden door de agrariërs met argusogen gevolgd. Zij moesten immers hun brood verdienen op hun grond. Zij hadden geen tijd zich bezig te houden met 'de bloemetjes en de bijtjes' en bemoeizucht van buitenaf.

Milieugroeperingen beten zich in de jaren tachtig verder vast in de materie. Langzaam drong het tot de grondgebruikers door dat het ook in hun belang was meer rekening te houden met natuurwaarden om uitputting van het land te voorkomen.

In de jaren negentig groeiden 'burgers en buitenlui' verder naar elkaar toe. In het besef dat we allemaal dezelfde lucht inademen. Tenslotte is het in ieders belang 'het eigen nest schoon te houden'. (Lucht, grond en water)

Herstel, handhaving en bescherming van natuurwaarden werden hierna steeds meer in wetgeving verankerd.

Vanaf 2000 werden fiscale -en subsidiemogelijkheden verruimd. Deze maken de ontwikkeling van nieuwe natuur en het nemen van milieuvriendelijke maatregelen financieel aantrekkelijk. Zelfs de overheid investeert in projecten als ecoducten.

Er is zo een nieuw evenwicht ontstaan tussen natuur, cultuur en gebruik.

3. Woudenberg in de landelijke dagbladen 1939-1945

Onder deze kop volgen krantenberichten uit vroeger tijden, van kranten uit het bestand van de Koninklijke Bibliotheek in Den Haag. De berichten zijn opgezocht en uitgeschreven door ons bestuurslid Mees de Man.

Als u vindt dat de houding van politici tegenwoordig wat te wensen overlaat, moet u het volgende uit *Het Vaderland* van 1 januari 1939 eens lezen.

Burgemeester voelt niet voor de wet

In de Raad van Woudenberg heeft de Heer Moesbergen opgemerkt dat deze vergadering pas de vijfde was van 1938. Op grond van de Gemeentewet, die een minimaal aantal van zes vergaderingen voorschrijft, stelde hij voor nog een zesde vergadering te houden.

Burgemeester van Heeckeren van Brandsenburg: 'Als er geen agenda-punten zijn is het toch niet nodig te vergaderen, dat zou belachelijk zijn. Welke gemeente houdt zich aan het tijdig indienen der begroting? Dat eist de wet toch ook. Wat hier gebeurt is niet erg. Als er niets te bespreken is, wat doen we dan hier. Misschien is er wel wat te verzinnen. Ik laat mij niet dwingen.'

Moesbergen: 'Wij hebben altijd wel wat.'

Burgemeester: 'De agenda is nooit overladen geweest.'

Moesbergen: 'Een volgend jaar wordt het aantal misschien wel vier. Ik geef in overweging dat de Raad zich beroept op het College van Gedeputeerde Staten.'

Methorst: 'Die zesde vergadering had er moeten zijn. 't Is wel goed dat we eens een uur eerder huiswaarts kunnen keren. Nu wordt het wel eens wat druk.'

Burgemeester: 't Kan mij niets schelen wat u zegt.'

Moesbergen: 'Er is niet voldoende gelegenheid geweest van gedachten te wisselen.'

Vermeulen: 'Het is een keer gebeurd dat er in bijna een half jaar niet vergaderd werd; bovendien was er van oktober tot mei een vacature, waarin eerder had voorzien kunnen worden. Te lange tussenpozen zijn niet goed. We zijn verplicht ons te houden aan de Gemeentewet.'

Burgemeester: 'Al stelde u voor dat ik ontslagen moet worden, het kan mij niets schelen.'

Hierna werd een motie van afkeuring tegen de burgemeester aangenomen met 7 tegen 3 stemmen.

Dat Woudenberg steeds meer ging meetellen in de vooruitgang getuigen de volgende artikelen.

Automatisering telefoon

Algemeen Handelsblad, 4 februari 1939

De werkzaamheden voor automatisering van het telefoonnet van Amersfoort zullen in juni afgerond zijn. Hierbij zullen behalve Amersfoort, ook Nijkerk, Nijkerkerveen Spakenburg, Hoogland, Hamersveld en Woudenberg betrokken zijn.

Op 12 juli 1939 meldt dezelfde krant:

Met ingang van donderdag a.s. plm. 14.00 uur zal automatisch telefoonverkeer mogelijk zijn voor de aangeslotenen van het gemeentelijk net Amsterdam met de aangeslotenen van Amersfoort, Hoogland, Leusden, Nijkerk, Scherpenzeel, Spakenburg en Woudenberg.

Valleikanaal gereed

Volgens *Het Handelsblad* van 27 april 1939 is het Valleikanaal, dat de Eem verbindt met de Rijn via Woudenberg en Veenendaal en bedoeld voor een betere afwatering van de Vallei tot voorbij Amersfoort, gereed.

Nu zal worden begonnen met de aanleg van het tweede gedeelte.

In Woudenberg nabij de Potbrug is evenals nabij Amersfoort een sluis aangelegd. In het grootste gedeelte van deze gemeente laat de afwatering veel te wensen over, zodat in regenrijke tijden op grote complexen veel waterbezwaar wordt ondervonden- aldus de krant. Het riool- en afvalwater van Veenendaal en Ede zal door een te graven watergang in het kanaal uitkomen en komt dus niet meer in de binnenstad van Amersfoort.

Woudenberg en Scherpenzeel zullen niet worden bevrijd van de onaangename geur van dit afvalwater.

Rijwiel-en voetpaden

De Banier, 19 oktober 1939. De verkeersfondsbegroting 1940 stelt belangrijke sommen beschikbaar ter verbetering van een aantal rijkswegen in de provincie Utrecht. Onder andere is voor verbetering van de rijbaan en de aanleg van rijwiel- en voetpaden tussen Woudenberg en Renswoude 50.000 gulden beschikbaar.

Ook was in dit jaar nog het volgende nodig:

Werkverschaffing

Algemeen Handelsblad, 8 maart 1939.

Het Departement van Sociale Zaken financiert de aankoop van 1200 ha bos in Woudenberg, Zeist, Driebergen en Beekbergen. Dit geld is ter beschikking gesteld voor de aankoop van terreinen ter bestrijding van de werkloosheid. Men verwacht dat honderden werklozen hier productief aan het werk kunnen gaan.

Algemeen Dagblad, 9 augustus 1939.

De bossen en heide in het Utechtse heuvelland tussen Zeist, Leusderheide, Woudenberg en de spoorlijn Utrecht-Arnhem zijn door de staat aangekocht voor houtvoorziening, werkverschaffing en recreatie. Honderdvijftig werklozen zijn er tewerk gesteld, afkomstig uit Zuilen en Zeist.

Op sportief gebied is nog het volgende te vermelden:

Succes voor Valleiruiters

Algemeen Handelsblad, 19 maart 1939.

Op het landgoed De Valouwe werden twee *cross countries* verreden. Het fraaie parcours was uit gezet door de 1e luitenant Le Fèvre de Montigny. Bij de lichte cross behaalde A. v.d. Pol van 'de Valleiruiters' uit Woudenberg de 3e plaats.

Bij de zware cross, 2500 m werden R. v.d. Woerd, D.S. Vink en A. v. Beek allen van 'de Valleiruiters' uit Woudenberg, 3e, 7e en 8e.

De wisselbeker, die de afgelopen twee jaar in het bezit was geweest van A. v. Beek (nu 8e) ging nu naar Mej. Nieuwenkamp van 'Schaffelaar' uit Barneveld.

Er was ook een trieste gebeurtenis uit het grensgebied van Maarn en Woudenberg:

Vervuiling van zieke moeder

Uit *De Banier* van 22 maart 1939.

Een 77-jarige weduwe uit Maarn, wonende aan de Maarnse Meent te Woudenberg was ziek; volgens de dorpsbewoners zelfs ernstig ziek. Men had haar in lange tijd niet buiten gezien. Op een dag vroeg de burgemeester van Maarn aan de wijkverpleegster om zich eens op de hoogte te stellen van de toestand bij de zieke. Wat zij daar aantrof had ze nog nooit eerder meegemaakt: de vrouw lag in een bedstee op zolder die meer weg had van een mestvaalt. Er krioelde ongedierte en de paddenstoelen groeiden in het vuil. De vrouw was geheel versuft en onmiddellijk naar het Stads- en Academisch Ziekenhuis vervoerd, waar zij enkele uren later overleed. De politie stelde een onderzoek in naar de 48-jarige dochter die bij haar moeder inwoonde. De zaak diende voor de Utrechtse rechtbank. De dochter vertelde dat zij haar moeder, die tegen Kerstmis ziek werd en graag op de rustige zolder wilde liggen, op eigen verzoek naar de zolder had getransporteerd. Geen goede plaats voor een zieke: er waren ruiten stuk en het dek op bed bestond uit vodden. Volgens verdachte had de vrouw geen enkele poging ondernomen om uit bed te gaan en als de dokter kwam zei deze alleen maar: 'Zo opoe, hoe gaat het' en ging dan weer. Er hing een vieze lucht op zolder; mijn moeder had hulp nodig.

Rechter: 'Als u zo goed wist dat er hulp nodig was, waarom hebt u dan niet zelf contact gezocht met de wijkverpleegster?' 'Een mens kan niet overal tegelijk zijn', was het antwoord, 'Ik was zelf ook niet erg lekker.' De wijkverpleegster, als getuige gehoord, verklaarde dat de oude vrouw nagenoeg bewusteloos was geweest en dat zij haar kleding had moeten losknippen. De doodsoorzaak was een ontsteking aan de linker long. maar haar dood was wel verhaast door de vervuilde toestand waarin zij verkeerde. De tweede getuige, dokter S. uit Woudenberg, verklaarde dat hij de vrouw jarenlang als patiënt had gehad, en dat hij haar wel eens voorgesteld had naar het oudeliedenhuys te Wijk bij Duurstede te gaan. Daar wilde zij niets van weten. Op 8 januari was hij ook nog bij haar geweest, maar zij wilde niet dat hij haar, noch haar bed aanraakte. Daarna had hij contact opgenomen met de burgemeester. De echtgenoot van de dochter verklaarde dat hij wel eens geprobeerd had haar van bed af te beuren, maar dit lukte niet omdat zij hem dan in de vingers beet. De officier van justitie eiste een gevangenisstraf van 2 maanden. De rechtbank doet uitspraak over 14 dagen.

Het waren er niet veel, maar toch kwamen hier ongelukken voor, kijk maar:

Auto-ongeluk

Algemeen Handelsblad, meldt op 28 april 1939 dat in Woudenberg een auto uit Arnhem met grote snelheid op een verkeerspaal botste. De bestuurder schoot met zijn hoofd door de voorruit en was zwaar gewond. Een inzittende was licht gewond en een andere is er vandoor gegaan, waarschijnlijk om een proces-verbaal te ontlopen. Achtervolging met een politiehond leverde geen resultaat op.

Aanrijding met trein

De Banier, 25 november 1939:

Toen een trein op station Woudenberg aankwam bleken er rijwielonderdelen aan de buffers van de locomotief te hangen. Onmiddellijk werd station Amersfoort gewaarschuwd. Er werd een onderzoek ingesteld en men vond bij de spoorbrug te Amersfoort een 24 jarige militair op de spoorbaan. Deze was geheel overstuur maar verder ongedeerd. Hij was met een voet tussen de rail en een sluitstuk vast blijven zitten en kon zich slechts enkele meters voor een aanstormende trein losrukken. Daarbij was zijn fiets aan flarden gereden.

Er was ook nog een koninklijk bezoek:

De Koningin bezoekt de Waterlinie

Onder deze kop was in *Het Vaderland* van 7 december 1939 te lezen dat koningin Wilhelmina een bezoek heeft gebracht aan een deel van het geïnundeerde gebied en de stellingen die hiermee verband hadden. In Woudenberg gebruikte zij in het salonrijtuig van de trein de lunch. De koningin werd begeleid door de commandant-veldleger en zij werd vergezeld door Baronesse van Asbeck en haar adjudant generaal-majoor jhr. De Jonge van Ellemeet.

Tot slot een advertentie uit *De Banier* van 15 april 1939:

Concurrerende prijzen

M. HOLWEDEL
HOOGENDAM 4 — ZAANDAM
t.o. de Oostzijder kerk.

Firma A. BOSHUIZEN
WOUDENBERG

H.H. Plattelanders! Voor Landbouwwerk
tuigen, reparatiën, enz., Uw aangewezen
adres voor **Woudenberg** en omgeving.
LOONDORSCHERIJ.

Het beste kippenvoer
Heeft van de Craats uit Ede
Wordt thuis gebracht bij elken boer
En 't brengt U welvaart mede.

Vro
VOO

KU
Dan ko
bekende
JOHAN
Kunstm
S G.P.'e

K
Alle soc
bouwka

(Wordt vervolgd)

4. Voortgang verhuizing Oudheidkamer naar Cultuurhuis

Artist impression van het nieuwe Cultuurhuis aan de Dorpsstraat dat 3 maart jl. officieel is geopend. St. Oud Woudeberg heeft de noordzijde van de bovenste (tweede) verdieping tot haar beschikking (zie de pijlen). Bereikbaar via het centrale trappenhuis of via de lift tegenover de VVV-balie op de begane grond.

Op 1 februari 2012 Oudheidkamer in de Schoolstraat gesloten

Na bijna vijf jaar is de Oudheidkamer in de Schoolstraat gesloten. De inrichting wordt ontmanteld en in maart verhuisd naar het Cultuurhuis. Met het vooruitzicht dat we er weer beter op worden is er vrijwel geen aarzeling te bespeuren bij onze vrijwilligers en bestuurders. Hoewel deze vijf jaar een korte fase was, heeft het ons ook het platform gebracht hoe we verder willen met de kennis van nu.

Sleutel nieuwe Oudheidkamer in ontvangst genomen

Op 1 februari was het zover. Uit handen van Frank Knoppers van de gemeente Woudeberg ontvingen wij de sleutels van de Oudheidkamer in het Cultuurhuis. Annemer Morren heeft de ruimte vakkundig afgewerkt.

Cor Robbertsen en Dirk Stuivenberg hebben een zogenaamde stukloopvloer aangebracht om vloerschade te voorkomen.

Nu zijn we met een grote groep vrijwilligers bezig met het opstellen van tien thema's.

Vloerkleur

De vloerkleur van het Cultuurhuis was niet geheel passend bij onze inrichtingskleuren.

Door een welwillende uitvoerder en bouwbegeleider werden wij in de gelegenheid gesteld de vloerkleur aan te passen.

Verhuizing onderzoekskamer

De onderzoekskamer in het Cultuurhuis was zo afgewerkt dat we daar niets meer aan hoefden te doen.

Op woensdag 8 februari is dan ook de inrichting en de bibliotheek van de onderzoekskamer verhuisd.

Gerrit van de Berkt en Piet Cleton hebben de verhuizing perfect voorbereid, waarna de verhuizers van Druijff de verhuizing regelden. Ook vele vrijwilligers hebben geholpen met het sjouwwerk.

Hans van de Munt en Govert Ekelmans hebben inmiddels de boeken uit bibliotheek op hun nieuwe plaats gezet.

Thema Café de Poort

Aannemer Legemaat & Van Elst heeft zich met twee timmermannen ontfermd over de toogkast en de luifel van Café de Poort.

Op 4 februari hebben zij zorgvuldig de onderdelen uit de Schoolstraat losgemaakt.

Dankzij de kwaliteit van het bouwwerk, destijds gemaakt door Adri Bouwmeester en Jan Morren, is alles er heel uitgekomen.

Deze onderdelen heeft Druijff eveneens verhuisd.

De verhuizing van de luifel van ruim vier meter naar de bovenste verdieping vormde het grootste probleem. In het Cultuurhuis is een takel in de vide aangebracht en die konden we gelijk uittesten.

Hier bleken Bertus Brouwer, Dirk Stuivenberg, Piet van Ginkel en Teus Hek van aanpakken te weten en de luifel kwam moeizaam maar perfect boven.

Half februari is de vakman Ivo van aannemer Legemaat & Van Elst gestart met de opbouw van de achterwand, toogkast en luifel. Staaltje vakmanschap! Ody Honders zal zich daarna richten op de kleurafwerking.

Thema schoolklas en woonkeuken

Onder leiding van Annie Robbertsen is een aanvang gemaakt door verplaatsbare wanden mee te nemen uit de Schoolstraat. Door vrijwilligers worden deze wanden aangebracht in het Cultuurhuis. Wand en vloer en plafond binnen het thema worden afgewerkt met materialen zoals dit begin 1900 in Woudenberg gewoon was.

Vitrines

Onze vitrines willen we graag opnieuw gebruiken.

Door Nelleke Robbertsen is ons eenheid in kleur nadrukkelijk voorgehouden en samen met haar is de kleur uitgekozen. Schilder Van Ginkel is deze week begonnen aan het precisiewerk om de frames van de vitrines in de gewenste kleur te schilderen.

Andere thema's

In een volgend verslag zal ik daarvan de voortgang melden.

Ruwbouw opening op 3 maart 2012

Op 3 maart is de officiële opening van het Cultuurhuis geweest.

Oud Woudenberg was toen nog niet klaar.

Maar we hebben wel meegedaan met deze zogenaamde ruwbouw opening en een voorproef van onze plannen laten zien.

Opening Oudheidkamer op 31 maart 2012

Wij verwachten de inrichting vier weken later gereed te hebben. Vanaf 31 maart 2012 bent u van harte welkom en wij hopen u daar of later vele malen te ontmoeten.

Kortom het is voor ons een stormachtige maar mooie periode en we zien uit naar de werking van hetgeen we bedacht hebben, zijnde: toegankelijkheid, ontmoeten, kennis delen en vooral beleven van het Woudenbergse verleden en heden.

Johan de Kruijff, voorzitter

5. Reis door de tijd en Woudenberg op de kaart

De hernieuwde Oudheidkamer zal er één zijn vol verrassingen. Behalve de opnieuw opgebouwde tapkast van Café De Poort en de sfeer van het destijds belendende oude Bondscafé, een heuse huiskamer en een schoollokaal, zal een ander pronkstuk de nieuwe ruimte in het Cultuurhuis sieren.

Een tafel *Reis door de tijd* die de gehele geschiedenis van Woudenberg in beeld brengt. Over een lengte van vijf meter worden vijf tijdvakken gepresenteerd die met vijf touchscreens kunnen worden opgeroepen. In elk beeldscherm bevindt zich een menu waarin alle ter zake doende onderwerpen binnen dat tijdvak in de vorm van foto's en/of klare tekst beschikbaar zijn.

Op de wand boven de tafel wordt op ruim twee meter breedte een foto van een kaart van Woudenberg geprojecteerd waarop via de website www.woudenbergopdekaart.nl op interactieve wijze *Woudenberg op de kaart* wordt gezet. Alle historisch interessante plekken worden door een icoontje aangegeven en kunnen in het scherm worden geopend, waarbij foto's en omschrijving tevoorschijn komen. Deze website werkt inmiddels al, maar behalve dat er nog één en ander aan te verbeteren valt is hij ook nog niet compleet. Daaraan wordt echter gewerkt.

Het bijzondere is dat op die manier de informatie ook wandelend of fietsend door Woudenbergs dreven via een iPhone, iPod of iPad kan worden opgeroepen.

Omdat u dit alles niet mag missen nodigen wij u van harte uit om de Oudheidkamer weer eens te bezoeken.

Kunt u uw nieuwsgierigheid nauwelijks bedwingen? Zo mogen wij het horen! Tot ziens.

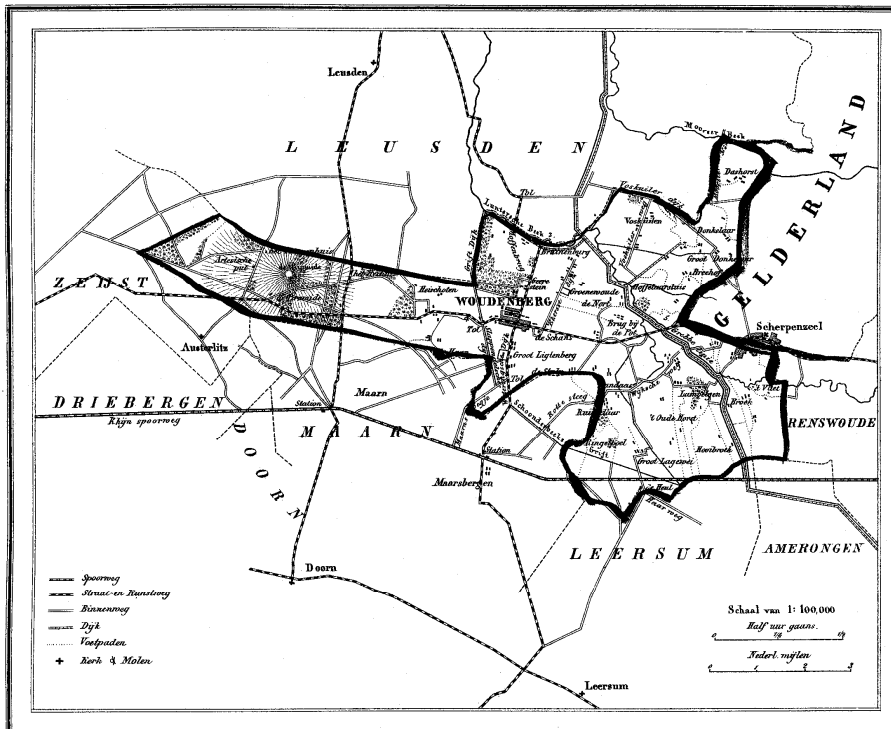
Ody Honders, secretaris

6. Lezing over buitenplaatsen

De bibliotheek organiseert in het Cultuurhuis op woensdagavond 11 april a.s een lezing in het kader van het jaar van de historische buitenplaatsen. Het thema is : *Buitenplaatsen in het algemeen en buitenplaats de Viersprong in het bijzonder.*

U wordt hierbij van harte hierbij uitgenodigd!

De toegang is gratis en het aanvangstijdstip wordt nader aangekondigd.

Help mee om het verleden van ons dorp te bewaren!

- foto's en films (ook op cd/dvd)	- boeken e.d.
- brieven en oude papieren	- programmaboekjes
- reünie- en jubileumboekjes	- kerkbodes en jaargidsen
- geboorte-, huwelijks- en overlijdenskaarten	- adres- en telefoongidsen
- archeologische vondsten	- folders, brochures
- (gebruiks)voorwerpen	- kranten vóór 1975
	- plattegronden en luchtfoto's

U kunt deze en andere stukken aanbieden in de Oudheidkamer op de tweede etage van het Cultuurhuis, Dorpsstraat 40d, tijdens openingstijden (zie voorin).

Of belt u ons tijdens openingstijden: 033 - 286 33 99 om stukken bij u thuis af te halen.

Van foto's kunnen we een afdruk (scan) maken indien u de originelen liever zelf houdt.